

Модель формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності в процесі фахової підготовки

Анастасія ПЕТРОВА,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської філології Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського

Сучасна вища професійна освіта має забезпечувати високий рівень компетентності майбутніх фахівців, сприяти їхній ініціативності, мобільності, самостійності, створювати сприятливі умови для розвитку та самовдосконалення особистості. На професійне становлення майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності позитивний вплив справляє сформована іншомовна компетентність, яка забезпечує якісне управління виробничими процесами, що позначається на соціальній стабільності у суспільстві.

У вищій професійній школі формування іншомовної компетентності менеджерів здійснюється на концептуальних засадах системного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного підходів, міжпредметної координації та комунікативного навчання. Значний науковий і практичний інтерес становить змістово-процесуальний аспект іншомовної підготовки майбутніх фахівців. У цьому контексті успішно використовується моделювання як особлива форма наукового дослідження і специфічний засіб конструювання змісту, методів та форм навчальної діяльності.

Метою статті є розгляд моделі формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) в процесі фахової підготовки, характеристика різних підходів до з'ясування змісту поняття моделі, визначення її функцій у навчальному процесі.

Загальні питання професійної підготовки й змісту професійної освіти, різноманітні моделі фахівців досліджували А.Алексюк, С.Батишев, І.Бех, В.Безпалько, В.Галузинський, С.Гончаренко, Р.Гуревич, М.Євтух, І.Зязюн, Н.Мойсеюк, Н.Ничкало, М.Сметанський, Г.Тарасенко, О.Шестопалюк, В.Штофф та ін.

Моделювання як конкретний спосіб узагальнення навчального матеріалу відоме здавна. У процесі передавання інформації люди часто використовували умовні позначки та знаки, які заміняли реальні предмети, а усні пояснення супроводжувалися схемами та малюнками. Однак істинного педагогічного значення моделі починають набувати лише після теоретичного обґрунтування засобів і методів навчання, а постійно застосовуватись у викладанні вони почали з виникненням і становленням

класно-урочної системи освіти. Вітчизняні дидакти надавали великого значення наочності та практичним формам навчання, тому активно пропагували моделі-аналоги та методи їх побудови. І це не випадково, оскільки формування нових понять і їх розвиток на основі вже наявних уявлень про інші предмети шляхом взаємного зіставлення і доповнення підпорядковуються головним властивостям моделювання і здійснюються як перетворення об'єкта на сукупність видових моделей з їх подальшою класифікацією. А процес формування знань, як відомо, пов'язаний з перетворенням первинних моделей на похідні, з їх уточненням і корекцією.

Є велика кількість класифікацій моделей. Треба зазначити, що моделі, які використовуються з різною метою в різних галузях науки, є засобом розширення знань про закономірності природи, суспільства і мислення.

Педагогічні моделі відрізняються від об'єктів живої природи надзвичайною складністю. Будь-яке педагогічне дослідження прямо чи опосередковано поєднується з розумовою діяльністю викладача та студентів, яка не завжди є явною, а має глибоко опосередкований інформаційно-динамічний характер.

У філософській літературі є різні підходи до визначення поняття моделі. Модель розглядається як явище та система, що відтворює об'єкт дослідження. Розглянемо погляди провідних учених на проблеми моделювання.

Модель, як вважає В.Штофф, – це уявна система чи система, що матеріально реалізується, яка, «відображаючи чи відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт» [7, с. 124]. Модель

означає певну кінцеву систему, певний одиничний об'єкт, незалежно від того, існує він реально чи уявно. Загальна властивість усіх моделей, на думку вченого, – «їх здатність так чи інакше відображати дійсність» [7].

Доречно навести визначення О.Артем'євої, яка розглядає «моделювання як загальнонауковий метод, що складається з побудови та вивчення особливих об'єктів – педагогічних систем» [1, с. 60]. У цьому контексті науковий аналіз зосереджено на процесуальних параметрах.

Варто зауважити, що розгляд мовних явищ у лінгвістиці супроводжується широким використанням моделювання як особливої форми наукового дослідження, специфічного засобу відображення людиною об'єктів, що вивчаються за допомогою аналогів, «замісників», тобто моделей. Цей метод дав можливість поєднати чуттєве та раціональне пізнання, врахувати загальні риси й відмінності в змісті знань, а також зіставити отримані висновки з дійсністю.

З поняттям моделі пов'язане поняття аналогії, яка, за твердженням А.Уймова, – один із поширених методів евристичного мислення та обґрунтування наукового знання [6, с. 96]. Моделювання розглядається як динамічна аналогія, що означає нетотожну схожість властивостей і відносин. З огляду на викладене вище, аналогія розуміється широко, в основному як схожість за істотними ознаками, зовнішніми чи внутрішніми, подібність структур і функцій об'єктів. Аналогія – це подібність, але не тотожність предметів чи явищ. Однією з умов побудови моделі є її тенденційність, тобто аналіз лише деяких характеристик об'єкта з погляду його релевантних властивостей та ознак.

Модель в експерименті має подвійне значення: вона одночасно і об'єкт вивчення (оскільки виконує роль іншого, подібного їй об'єкта), і експериментальний матеріал (оскільки є засобом пізнання обраного об'єкта). Для моделювання, що використовується з експериментальною метою, характерними є: перехід від реального об'єкта до моделі – безпосередній побудова моделі та моделювання; експериментальне дослідження моделі; перехід від моделі до природного об'єкта, що полягає в перенесенні результатів, отриманих у процесі дослідження, на цей об'єкт.

На думку Ю.Гастєва, моделюванню відводиться суттєва роль «в позитивному підході до питань наукового пізнання» [2, с. 211]. Він стверджує, що термін «моделювання» передбачає будь-яке виявлення активної діяльності, оскільки за допомогою побудови моделей програмується чи відтворюються процеси та явища, що розглядаються.

Моделі, що застосовуються в науці, можна поділити на дві групи: *матеріальні моделі* (іншими словами: діючі, реалізовані, прикладні), що є об'єктами, фізичні властивості яких дають змогу використовувати їх у цій якості, та *ідеальні* (уявні, абстрактні, мислительні) – наочні моделі, елементи яких мають

певну подібність до елементів змодельованого об'єкта, і знакові, чи логічні моделі, які не мають зовнішньої подібності до об'єкта, що моделюється.

Ідеальні моделі названі так тому, що навіть тоді, коли їхні елементи та структурні поєднання зафіксовані за допомогою знаків, малюнків чи інших матеріальних засобів, усі перетворення в них, всі переходи в інший стан здійснюються шляхом абстрагування, тобто в свідомості людини.

Ідеальні моделі можна поділити на групи:

- змішані: схеми, карти, рисунки, графіки;
- знакові (символічні): певним чином інтерпретовані знакові системи;
- образні: гіпотетичні моделі, моделі-аналоги, моделі ідеалізації тощо.

В історії лінгвістики ідеальні моделі набули широкого застосування. З цього погляду особливе значення мала побудова знакових, чи логічних моделей, орієнтованих на виявлення смислової функції мовних явищ у межах сучасної структурної лінгвістики.

Поняття «модель» В.Сластьонін трактує у взаємозв'язку з поняттям «концепція» [4]. У Радянському енциклопедичному словнику наведено таке визначення: «концепція (від лат. *conceptio* – сприймання) – певний спосіб розуміння, трактування визначеного предмета, явища, процесу, основний погляд на предмет чи явище, провідна ідея для їх систематичного висвітлення» [5, с. 633]. Термін «концепція» вживається для позначення провідного задуму, конструктивного принципу в науковому, художньому, політичному та інших видах діяльності. На думку В.Сластьоніна, концепція виконує функцію випередження практичних дій, тобто функцію створення моделей шляхом абстрагування. Випередження при цьому розцінюється як концептуальна інтеграція усіх необхідних передумов реалізації моделі, як створення інформаційної моделі, що випереджає результат діяльності.

Як справедливо стверджував О.Леонтьєв, «будь-яка випереджальна модель повинна бути в такому стані, щоб дати змогу суб'єкту (викладачеві. – авт.) активно видозмінювати її відповідно до умов, що змінюються, і досвіду, що накопичується» [3, с. 27].

Наведений аналіз поняття «модель» розширює його наукову суть. Навчальна ж модель – це різновид наукової моделі, призначений для використання в навчальному процесі. Вона застосовується для надання навчальної і методичної допомоги викладачам і студентам у засвоєнні знань, умінь і навичок з будь-якого окремо взятого предмета.

Спираючись на праці провідних спеціалістів у галузі теорії системного аналізу та системного підходу, етапи моделювання можна вибудувати у такій послідовності:

- формулювання цілей і завдань моделювання;
- власне розроблення моделі формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів; зокрема, нами визначені такі компоненти: встановлення внутрішніх складових системи, виявлення

взаємозв'язків системи із зовнішнім середовищем, характеристика основних функцій системи;

– апробація моделі в процесі експериментальної роботи;

– розроблення дидактичних матеріалів з метою удосконалення системи формування іншомовної компетентності фахівців економічного профілю у вищій школі.

Цільова функція моделі конкретизується двома основними групами завдань. Перша – забезпечує отримання методологічної і теоретичної інформації для організації процесу професійного навчання іноземної мови у вищій школі, а також для розроблення часткових методик, технологій навчання ділової англійської мови фахівців економічного профілю у вищій школі.

Друга група завдань пов'язана з практичним використанням результатів дослідження, що забезпечує діяльність викладача та студентів, необхідний рівень їхньої професійної іншомовної компетентності.

Моделювання процесу формування іншомовної компетентності в контексті дослідження ми розглядаємо на основі:

– визначення пріоритетних сфер діяльності майбутнього фахівця з окресленням рівня іншомовної компетентності;

– формування системи професійної взаємодії, що є основою організації механізмів міжособистісних комунікацій;

– ранжирування пріоритетних тенденцій у процесі конструювання курсу «Іноземна мова»;

– врахування специфіки реалізації професійних функцій менеджера, системи мови та логіки оволодіння нею реципієнтом;

– виявлення специфіки формування структури та змісту професійно значущого тезауруса засобами моделювання семантичних конструкцій на основі правил смислового перекладу.

В основу процесу формування іншомовної компетентності покладено специфіку лінгвосемантичного моделювання. Структуру моделі визначає система зв'язків лінгводидактичних одиниць як логічно закінчених елементів інформаційної сукупності. Семантичний зв'язок між цими одиницями визначає механізми та способи міжособистісних комунікацій суб'єктів спілкування.

Розробляючи ієрархію цілей формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД в процесі фахової підготовки, ми визначили логічну доречність і послідовність формування професійно значущих видів діяльності, враховуючи структуру реакцій на систему завдань.

На рис. 1 подано модель формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД у процесі фахової підготовки в умовах вищого навчального закладу.

Модель, що розглядається, передбачає цілісне дослідження ефективності іншомовної компетентності та активізацію професійно спрямованої підготовки майбутніх менеджерів ЗЕД засобами іноземної мови.

Ця модель як педагогічна категорія побудована на основі ієрархічної залежності структурних компонентів цілісної системи фахової підготовки.

Сфера професійної діяльності фахівця розглядається з позицій сучасних тенденцій глобалізації соціально-економічних процесів; інформатизації професійного середовища; системи та структури професійних завдань і специфіки реалізації професійних функцій менеджером ЗЕД.

Питання підготовки фахівців зовнішньоекономічної діяльності є актуальним і потребує нагального переосмислення у зв'язку з активним розвитком міжнародної співпраці у всіх сферах господарства. Згідно з освітніми програмами підготовки менеджерів, важливими в їхній професійній діяльності є не лише спеціальні знання, але й здатність організувати професійну діяльність за різноманітних соціально-економічних умов з представниками різних професійних товариств і культур.

Сучасні тенденції глобалізації соціально-економічних процесів потребують змін у підготовці фахівців зовнішньоекономічної діяльності. Професійне становлення конкурентоспроможного менеджера ЗЕД передбачає: розширення професійної діяльності та спілкування з представниками інших культур; знання іноземних мов та інших засобів комунікативного впливу; вміння приймати самостійні рішення у відповідальних ситуаціях; впровадження у професійну діяльність новітніх інформаційних технологій; неперервне підвищення освітнього рівня та кваліфікації для ефективної діяльності на світовому ринку. У контексті соціокультурного та соціопсихологічного підходів розкривається зв'язок управління з соціальним середовищем, його історико-культурним наповненням. Менеджер розглядається як конкретна особа, розвиток професійності якої відбувається у певному культурологічному середовищі й на конкретному етапі розвитку суспільства. Сучасні глобалізаційні процеси актуалізують соціальний ареал особистості, насамперед її культурно заповнений простір. Найбільш зримим проявом глобалізації стали інтенсивні зміни у сфері інформації. В українському соціокультурному просторі найпомітніші зміни пов'язані з явищем культурної «вестернізації», у процесі якої, з одного боку, пропагуються стандарти західного стилю життя, що може стимулювати соціально-економічне зростання, а з іншого – це може призвести до нівелювання національних досягнень, здобутків і, що основне, вікових моральних цінностей.

Інформатизація професійного середовища – це професійна діяльність менеджерів ЗЕД, що передбачає безперервне опрацювання широкого спектра різноманітної інформації, створення й використання нових знань та ідей, уміння орієнтуватися і діяти в сучасному діловому просторі. Це зумовлює активне використання нових підходів у професійній підготовці майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності. Впровадження в навчальний процес новітніх інформаційних технологій стимулює

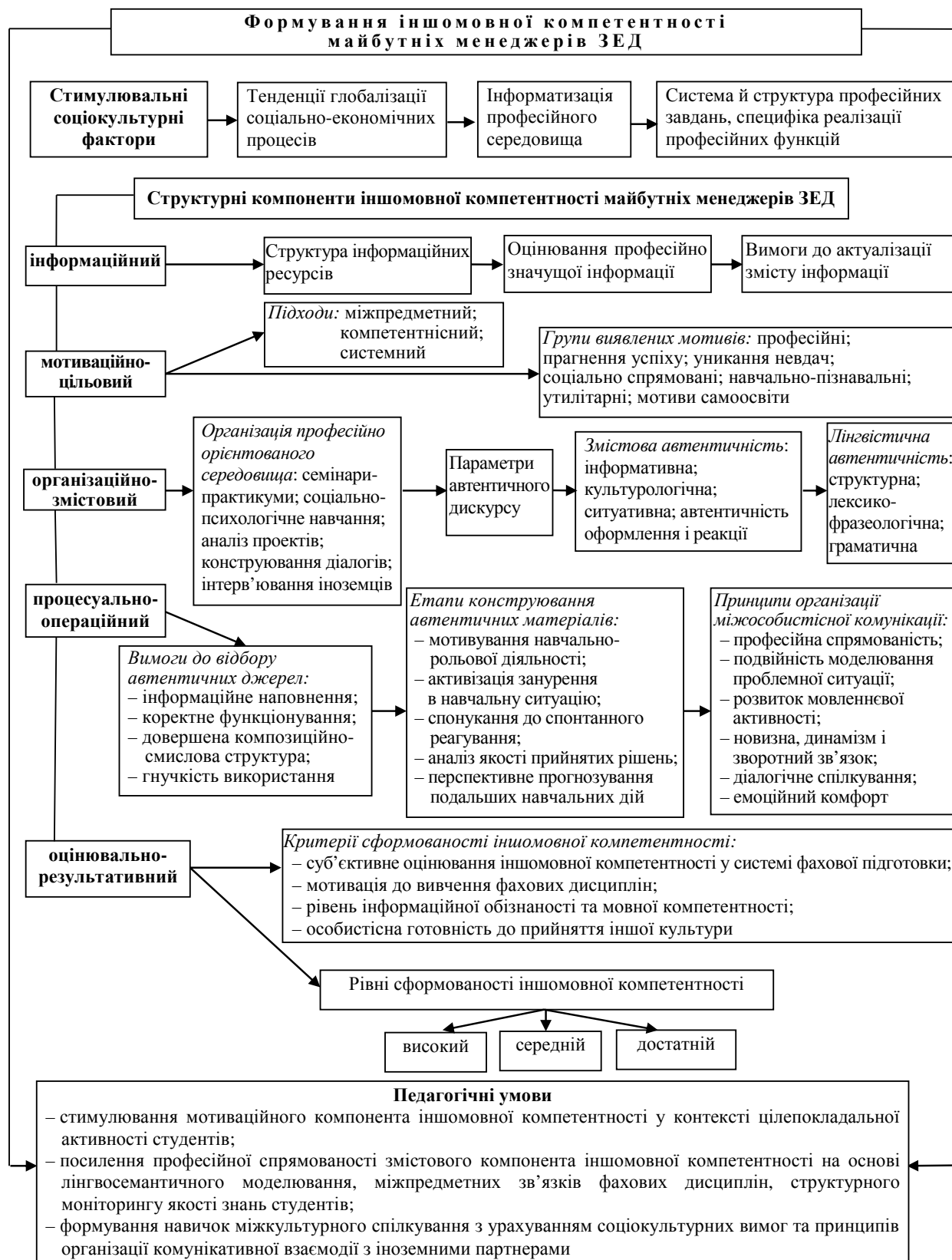

Рис. 1. Модель формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД

студентів до оволодіння новими способами дій, сприяє творчому мисленню. Завдяки інформатизації професійного середовища майбутні менеджери ЗЕД мають змогу постійно поповнювати професійні

знання; отримувати необхідну інформацію; застосовувати нестандартні підходи та приймати оптимальні рішення у процесі розв'язання професійних проблем.

Система та структура професійних завдань і специфіка реалізації професійних функцій менеджером ЗЕД базуються на тому, що менеджмент зовнішньоекономічної діяльності є складним за своїм змістом видом професійної діяльності. Ефективність цієї діяльності залежить від успішного виконання майбутніми менеджерами ЗЕД професійних завдань. Специфіка професійних завдань майбутніх фахівців цієї галузі полягає у розумінні всіх процесів сучасного менеджменту та природи управлінської діяльності; знанні посадових і функціональних обов'язків менеджера; умінні керувати персоналом і налагоджувати зовнішні зв'язки; здатності адекватно оцінити ситуацію та прийняти оптимальне рішення; прагнення до постійного самовдосконалення.

Професійні дії майбутніх менеджерів ЗЕД виявляються під час реалізації ними спеціальних функцій. Ефективне керівництво передбачає оцінювання реального стану професійної ситуації та прогнозування її подальшого розвитку; володіння вичерпною інформацією для досягнення поставленої мети; відбір і підготовку працівників та здійснення управління разом з ними; організацію процесу менеджменту для досягнення запланованих цілей; підготовку, прийняття і реалізацію рішень; застосування різних форм контролю виробничих процесів.

Це дало змогу виокремити в структурі сфери професійної діяльності фахівців такі системоутворювальні компоненти: структуру інформаційного ресурсу, параметри оцінювання професійно значущої інформації, вимоги до актуалізації змісту інформації. На цій теоретичній основі було структуровано організаційно-змістовий компонент іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД: організація професійно орієнтованого середовища (семінари-практикуми, соціально-психологічне навчання, аналіз проектів, конструювання діалогів, інтерв'ювання іноземців); параметри автентичного дискурсу; змістова автентичність (інформативна, культурологічна, ситуативна, автентичність оформлення і реакцій); лінгвістична автентичність (структурна, лексико-фразеологічна, граматична).

Розроблена модель розглядається як інструмент дослідження іншомовної компетентності та засіб активізації навчальної діяльності майбутніх фахівців економіко-управлінського профілю. На цій основі здійснюється формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД в процесі фахової підготовки, включаючи систему вимог до відбору автентичного матеріалу, етапи його конструювання та систему принципів організації міжособистісної комунікації у процесі фахової підготовки.

Отже, формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів ЗЕД має системний цілісний характер і відображає загальні тенденції професійного становлення у процесі фахової підготовки.

Література

1. *Артемьева О.А.* Ситуативно-ролевая учебная деятельность студентов-экономистов в процессе изучения

дисциплины «Иностранный язык» / О.А. Артемьева // Современное состояние и проблемы развития экономической науки на Украине: Сб. науч. работ. – Ч. 2. – Тернополь: ТИHX, 1993. – С. 60.

2. *Гастев Ю.А.* О гносеологических аспектах моделирования / Ю.А. Гастев // Логика и методология науки. – М., 1967. – С. 211–212.
3. *Леонтьев А.Н.* Избранные психологические произведения / А.Н. Леонтьев; под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1983. – 353 с.
4. *Сластёнин В.А.* Педагогическое образование как объект эвристического моделирования: межвуз. сб. науч. тр. / В.А. Сластёнин. – М.: Прометей, 1991. – С. 3–6.
5. *Советский* энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1987. – 1599 с.
6. *Уёмов А.И.* Аналогия в практике научного исследования / А.И. Уёмов. – М.: Наука, 1970. – 175 с.
7. *Штофф В.А.* Моделирование и познание / В.А. Штофф. – Минск: Наука и техника, 1974. – 210 с.

Анотації

Анастасія ПЕТРОВА

Модель формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності в процесі фахової підготовки

У статті розглядається модель формування іншомовної компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності в процесі фахової підготовки, визначаються її функції в навчальному процесі, а також описуються етапи педагогічного моделювання.

Ключові слова: іншомовна компетентність, моделювання, менеджер зовнішньоекономічної діяльності, професійні дії.

Анастасія ПЕТРОВА

Модель формирования иноязычной компетентности будущих менеджеров внешнеэкономической деятельности в процессе профессиональной подготовки

В статье рассматривается модель формирования иноязычной компетентности будущих менеджеров внешнеэкономической деятельности в процессе профессиональной подготовки, определяются её функции в учебном процессе, а также описываются этапы педагогического моделирования.

Ключевые слова: иноязычная компетентность, моделирование, менеджер внешнеэкономической деятельности, профессиональные действия.

Anastasiya PETROVA

The model of the formation of foreign language competence of future managers of foreign economic activity in professional training

The model of the formation of foreign language competence of future managers of foreign economic activity in professional training is considered in the article, the functions of the model in the teaching process are defined, stages of pedagogical modeling are described.

Keywords: foreign language competence, modeling, manager of foreign economic activity, professional actions.